

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УСНОМУ СПІЛКУВАННІ

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОЗАПISУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Конотоп О.С.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Для встановлення рівня володіння студентами діалогічною формою спілкування потрібно розробити науково обґрунтовані й достатні критерії оцінки. Аналіз визначених методистами критеріїв свідчить про їх різноманітність і кількість. Для перевірки сформованості вербального компонента діалогічного спілкування студентів мовних вузів дослідниками використовуються такі критерії: правильність мовлення, його темп, обсяг діалогу, наявність ініціативних і реактивних реплік, використання активізованих лексичних одиниць, відповідність ситуації, змістовність, модальність, зверненість, наявність специфічних для діалогічного спілкування мовленнєвих засобів, різноманітність типів діалогічних єдностей, інтервали між репліками, розподіл хезитаційних пауз (Ананьєва 2002:150; Калинина 1985:133; Очкасова 1975:116-131; Топтигіна 2004:157-163 та ін.). З метою оцінювання невербального компонента спілкування застосовано такі об'єкти контролю: жести, міміка, пози, погляд, дотик, відстань (Соколова 2006:132). Недослідженими, однак, залишаються питання градації критеріїв оцінювання невербального спілкування за значущістю та інтегрованого використання критеріїв оцінювання вербального й невербального компонентів спілкування майбутніх філологів.

Отже, *метою* цієї статті є визначити критерії оцінювання англійського діалогічного вербального і невербального спілкування майбутніх філологів. *Завдання* статті полягають в обґрунтуванні критеріїв оцінювання з використанням відеозапису англійського діалогічного вербального і невербального спілкування майбутніх філологів, градації цих критеріїв за значущістю та розробки процедури оцінювання.

Багатофакторне оцінювання діалогічного спілкування потребує застосування цілої низки критеріїв. Нами виділено 3 групи критеріїв. Група I вимірює наявність загальних показників діалогічного спілкування, що притаманні діалогічному мовленню як усномовленнєвому продукту взагалі: відповідність ситуації, мовна коректність висловлювання, темп, обсяг; група II – показників, притаманних діалогічному спілкуванню: різноманітність вжитих типів діалогічних єдностей, специфічні для діалогічного спілкування засоби, наявність ініціативних реплік; група III – невербальні елементи, властиві діалогічному спілкуванню: кінесика, проксемика, такесика, використання фонації.

Наведені вище критерії було використано під час проведення експериментального навчання діалогічного спілкування майбутніх філологів з використанням відеофонограми у січні-квітні 2007 року на III курсі Київського національного лінгвістичного університету і Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. З метою досягнення об'єктивності контролю діалогічне спілкування студентів оцінювалося в балах. Максимальна кількість балів, яку міг отримати кожен студент після участі в діалозі, складала 100 балів. Під час розподілу кількості балів за критеріями враховувалася їхня значущість для діалогічного спілкування. Водночас було виділено 11 критеріїв, які наводяться нижче, з урахуванням ступеня їхньої значущості, вираженого максимальною оцінкою в балах.

Група I. Загальні критерії оцінювання усномовленнєвого продукту

1. Відповідність ситуації – 20 балів.

2. Мовна коректність висловлювання – 20 балів.
3. Темп – 10 балів.
4. Обсяг – 10 балів.

Група II. Специфічні критерії оцінювання діалогічного спілкування

1. Використання різних типів діалогічних єдностей – 10 балів.
2. Наявність необхідних специфічних для діалогічного спілкування лінгвістичних засобів – 10 балів.
3. Наявність ініціативних реплік – 5 балів.

Група III. Критерії оцінювання невербальних засобів діалогічного спілкування, притаманих британській спільноті

1. Кінесика – жести, міміка, погляд – 9 балів.
2. Проксеміка – 2 бали.
3. Такесика – 2 бали.
4. Використання фонацій – 2 бали.

Розглянемо кожну з визначених нами груп критеріїв і покажемо, як підраховувався мовленнєвий продукт студентів згідно з ними.

Група I. Загальні критерії оцінювання усномовленнєвого продукту. Одним із головних критеріїв оцінки діалогічного мовлення студентів був критерій *відповідності мовленнєвого висловлювання запропонованій ситуації*, який дав змогу визначити ступінь уміння комунікантів висловлюватися відповідно до неї. Цей критерій дав можливість оцінити, наскільки вдало студенти вміють брати участь у діалозі, адаптуватися й адекватно реагувати під час змін у перебігу розмови, використовуючи відповідні мовленнєві засоби спілкування. Ступінь відповідності висловлювання ситуації вимірювалася кількістю реплік у діалозі студентів, які було спрямовано на реалізацію поставленого комунікативного завдання. Для цього визначався коефіцієнт відповідності ситуації (Квс), що вираховувався за формулою: $K_{вс} = \frac{C1}{C}$, де C1 — кількість фраз, що забезпечують відповідність ситуації, C – загальна кількість фраз (Пашук 2002 : 126).

Коефіцієнт ситуативності виражався у балах:

Розмір коефіцієнта	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
Кількість балів	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20

Другим критерієм оцінювання мовленнєвого висловлювання студента була його *мовна коректність*, під якою розуміємо фонетичну, лексичну і граматичну правильність діалогічного мовлення (за стандартами носіїв британського варіанта англійської мови); адекватність вжитих мовних засобів. Коефіцієнт мовної коректності підраховувався за формулою: $K_{мк} = \frac{Mк1}{Mк}$, де Mк 1 – кількість правильних висловлювань, Mк — загальна кількість речень (Пашук 2002: 127). У разі самокорекції мовця бал не знижувався.

Коефіцієнт мовної коректності визначався у балах:

Розмір коефіцієнта	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
Кількість балів	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20

Наступним критерієм оцінювання був *темп мовлення*. Ми підраховували загальний темп мовлення кожного окремого студента – кількість складів за одну хвилину говоріння, включаючи тривалість різного роду пауз у проміжках між словами і фразами. Вирішуючи питання про визначення темпу мовлення, задовільного для студентів III курсу, ми спиралися на дані Б.А.Бенедиктова, які були переведені в склади В.С.Пашук: повільний темп мовлення –

Наявність необхідних специфічних для діалогічного спілкування лінгвістичних засобів підраховувалася за такою шкалою:

Необхідні специфічні лінгвістичні засоби	кліше	еліпси	речення з нескладним синтаксисом	слова-заповнювачі пауз	стягнені форми
Кількість балів	3	4			3

Ще одним критерієм була наявність ініціативних реплік у діалогічному мовленні студента. Під час комунікації обидва співрозмовники мають можливість проявити свою ініціативність, яка полягає в тому, що співрозмовник першим починає розмову, запитує певну інформацію, пропонує допомогу, сумісні дії, повідомляє стимулюючу інформацію, перепитує та ін. (Калинина 1985:105). Показник ініціативності мовленнєвих партнерів визначався за кількістю ініціативних реплік одного партнера. За кожен ініціативну репліку нараховувався 1 бал.

Ініціативність вимірювалася за такою шкалою:

Кількість ініціативних реплік	1	2	3	4	5 і більше
Кількість балів	1	2	3	4	5

Група III. Критерії оцінювання невербальних засобів діалогічного спілкування, притаманних британській спільноті. Урахування невербальних показників діалогічного спілкування визначалося за відеофонограмою спілкування студентів, що дало змогу встановити основні параметри сформованості у студентів таких умінь. Одним із значущих критеріїв оцінювання цієї групи є *кінесика*. За цим критерієм аналізувалася невербальна поведінка кожного комуніканта з точки зору наявності в ній таких кінесичних елементів спілкування: жести, міміка, погляд; вони оцінювалися відповідно до їх адекватності ситуації спілкування (правильні, але неадекватні елементи не враховувалися). Фіксація невербальних засобів спілкування відбувалася за допомогою таблиць для тестування рівня сформованості вміння використовувати невербальні засоби в усному спілкуванні (Соколова 2006:131). Коефіцієнт використання кінесичних засобів спілкування (Ккз) підраховувався таким чином: $K_{кз} = \frac{K1}{K}$, де K1 – кількість правильно й адекватно виконаних невербальних засобів спілкування, K – загальна кількість невербальних засобів спілкування (Баженова 2000:120).

Коефіцієнт використання невербальних засобів спілкування оцінювався у балах таким чином:

Розмір коефіцієнта	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9
Кількість балів	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Вибір критерію оцінювання *проксемика* зумовлений його значенням для діалогічного спілкування з представниками англійських країн, де правила проксемичної поведінки – дотримання дистанції та вибір пози під час комунікації – суттєво відрізняються від правил, прийнятих в українській культурі. За цим критерієм студент міг отримати 2 бали: 1 бал нараховувався за дотримання правильною відстані під час діалогічної комунікації і 1 бал – за дотримання правильною пози.

Ще одним критерієм цієї групи була *такесика*, правильна тактильна поведінка комуніканта оцінювалася у 2 бали.

Останнім критерієм, за яким оцінювалася невербальна поведінка студентів, було *використання фонацій*. Цей критерій вимірював, наскільки правильно студенти вживали під час комунікації необхідні фонаційні явища англійської мови, які суттєво відрізняються від їхніх еквівалентів в українській мові і є властивими діалогічному спілкуванню. Під час нарахування балів за цим критерієм бралися до уваги не лише кількість, але й різноманітність фонацій. Наприклад, коли у мовленні студента тричі вживалася фонація "Oh", то нараховувалося лише 0,5 бала; за використання двох фонацій "Oh" та "Egg" студент отримував 1 бал. Неправильне використання фонацій не оцінювалося.

За адекватне використання фонацій бали нараховувалися таким чином:

Кількість фонацій	1	2	3	4 і більше
Кількість балів	0,5	1	1,5	2

Вимірювання якості діалогічного спілкування студентів за такими 11 критеріями сприяло досить точному оцінюванню його вербальних і невербальних компонентів. Проілюструємо процедуру оцінювання за наведеними вище критеріями діалогічного спілкування студентів, зафіксованого відеозаписом.

Комунікативне завдання:

Св-ко: *You are the director of a British Cinema Center and have to decide what great actor / actress to invite for a meeting. Who is the best actor / actress to invite from your point of view? What makes him / her so great? Give your grounds in your conversation with the manager.*

Са-та: *You are the manager of a British Cinema Center and have to decide what great actor / actress to invite this month. Who is the best actor / actress to invite from your point of view? What makes him / her so great? Give your grounds in your conversation with the director.*

Наведемо діалог, продукований двома студентами під час передекспериментального зрізу: текст оригіналу подано без виправлених помилок, експериментатором додано опис невербальних елементів спілкування, вжитих студентами.

Св-ко: Ні (*нахмурий вираз обличчя*)! I am a cinema director and I'd like (*змах кистю у напрямі до співрозмовника*) to propose you one good actress for...

Са-та: To be... To play good... the role?

Св-ко: (*два кивки головою на знак згоди*).

Са-та: And so what do you decide?

Св-ко: To my mind this actress is Madonna. She's well-qualified, she knows her work very well, she has a lot of experienced, and she took place in a lot of famous films.

Са-та: To my mind the better choice would be Julia Roberts because she is pretty and she is experienced and so maybe it would cost not so much money to take this actress than Madonna.

Св-ко: I don't think so (*хитання головою з боку в бік на знак незгоди*). Perhaps we should spend a little more money but we shall have a very famous star in our film that will bring us much more money (*змах кистю правої руки як підкреслення головного*).

Са-та: Well you know... Oh, I'm agree with you. So let's take Madonna.

Св-ко: Ok. Deal (*два кивки головою на знак згоди*).

Покажемо, як нараховувалися бали з кожного критерію у вищенаведеному діалозі на прикладі аналізу діалогічного мовлення студента Св-ко.

Група I. Загальні критерії оцінювання усномовленнєвого продукту

1. Відповідність висловлення ситуації. Коефіцієнт відповідності ситуації вираховувався за формулою: $K_{вс} = \frac{C1}{C}$. Загальний обсяг діалогічного продукту становив 11 речень, 7 речень відповідали ситуації, а 4 речення: *I am a cinema director. Perhaps we should spend a little more money but we shall have a very famous star in our film that will bring us much more money* –

не відповідали комунікативному завданню, оскільки студент виконував роль директора кіноклубу і його завданням було запросити якусь відому кінозірку на зустріч з глядачами, а не зняти фільм. Коефіцієнт відповідності ситуації дорівнював $\frac{7}{11} = 0,6$, відповідно за цим показником ми нарахували 12 балів.

2. Мовна коректність. Коефіцієнт мовної коректності підраховувався за формулою: $K_{МК} = \frac{M1}{M}$. З 11 речень у 4 містилися помилки: *I am a cinema director* (замість *the director of a British Cinema Center*); *I'd like to propose you one good actress for...* (замість *I'd like to propose one good actress to you*); *She's well qualified* (замість *well qualified*); *she has a lot of experienced* (замість *experience*). Коефіцієнт мовної коректності дорівнював $\frac{7}{11} = 0,6$, відповідно за цим показником студент отримав 12 балів.

3. Темп діалогічного мовлення студента склав 104-100 скл. /хв., за цим критерієм мовлення студента було оцінено у 4 бали.

4. Обсяг діалогічного висловлювання студента. Наводимо приклад поділу висловлювання студента для підрахунку, межа між реченнями позначалася знаком *!*. *Hi! / I am a cinema director / and I'd like to propose you one good actress for... / To my mind this actress is Madonna / She's well-qualified / she knows her work very well / she has a lot of experienced / and she took place in a lot of famous films / I don't think so / Perhaps we should spend a little more money / but we shall have a very famous star in our film / that will bring us much more money / Ok. Deal.* Обсяг діалогічного висловлювання студента склав 11 речень, тому було нараховано 6 балів.

Група II. Специфічні критерії оцінювання діалогічного спілкування

5. Використання різних типів діалогічних єдностей. У вищенаведеному діалозі студент вжив лише твердження, тому за цим критерієм він одержав 2 бали.

6. Наявність необхідних специфічних для діалогічного спілкування лінгвістичних засобів. Студент вжив 4 кліше: *Hi!*, *To my mind, I don't think so*, *Ok. Deal*, за що отримав 2 бали; 1 речення з простим синтаксисом: *To my mind this actress is Madonna*, за що отримав 0,5 бали; 3 стигнені форми: *I'd*, *She's*, *don't*, за що отримав 1,5 бали. Разом за цим показником оцінка становила 4 бали.

7. Наявність ініціативних реплік. З 11 речень студента ініціативними були 3 речення: студент першим почав розмову – *Hi!*; повідомив стимулюючу інформацію – *I am a cinema director and I'd like to propose you one good actress for...* та закінчив розмову – *Ok. Deal*. Ініціативність студента була оцінена у 3 бали.

Група III. Критерії оцінювання невербальних засобів діалогічного спілкування, притаманих британській спільноті

8. Кінесика – жести, міміка, погляд. Коефіцієнт використання кінесичних засобів спілкування вираховувався за формулою: $K_{КЗ} = \frac{K1}{K}$. Загальний обсяг кінесичних елементів дорівнював 8, серед яких 3 були використані неправильно: під час діалогічного спілкування студент жодного разу не відвів очей від свого співрозмовника, що вважається непристойним в англійському соціумі; під час привітання англійці привітно усміхатися, мають доброзичливий вигляд обличчя, чого у студента не спостерігалось. Коефіцієнт використання кінесичних засобів спілкування дорівнював $\frac{6}{8} = 7$ і відповідно за цим критерієм студент отримав 7 балів.

9. Проксеміка. Під час діалогічного спілкування студент стояв на дуже невеликій відстані від свого співрозмовника (20-30 сантиметрів), що не є прийнятним в англійському соціумі, але правильно обрав позу – збоку від співрозмовника. За цим критерієм ми нарахували 1 бал.

10. Такесика. Студент адекватно поведився під час спілкування, жодного разу не доторкнувся до свого співрозмовника, а якраз такої поведінки і вимагала офіційна ситуація спілкування. Цей критерій було оцінено у 2 бали.

11. Використання фонацій. Студент жодного разу не вжив фонаційних явищ англійської мови і отримав 0 балів за цим критерієм.

Загальна кількість балів після виконання завдання становила 53 бали з можливих 100, тобто вона було нижча за рівень навченості – 70 балів (Беспалько 1989:52-69).

Детальний аналіз умінь студента за визначеними нами критеріями дає змогу виявити рівень його умінь і порівняти його з рівнем навченості; він також показує, на які аспекти підготовки майбутніх філологів до діалогічного спілкування слід звернути увагу. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі ми вбачаємо в удосконаленні розроблених критеріїв оцінки діалогічного вербального і невербального спілкування студентів.

ЛІТЕРАТУРА

Ананьєва Л.В. Навчання студентів мовних спеціальностей професійно спрямованого діалогічного мовлення з використанням ділової гри (французька мова): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2002. – 20 с.

Баженова Н.Г. Методика обучения невербальным средствам общения в курсе французского языка: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Липецк, 2000. – 180 с.

Беспалько В.П. Слабеваемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.

Бичкова Н.І. Діалог в англійських автентичних художніх фільмах і п'єсах у звукозапису та навчання діалогічного мовлення // Мова і культура. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. VII. – Культурологічний підхід до викладання мови і літератури. Мова сучасного мистецтва. – С. 114-121.

Калинина Л.В. Использование звукозаписи при обучении диалогической устной речи в аудиторной работе на старшем этапе языкового вуза: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1985. – 197 с.

Очкасова В.Н. Методика обучения французской диалогической речи на 2 курсе языкового вуза с помощью ситуативно направленных упражнений: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / КГПИИЯ. – К., 1975. – 28 с.

Пацук В.С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2002. – 247 с.

Соколова С.В. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови використовувати паралінгвістичні засоби в усному спілкуванні: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2006. – 181 с.

Топтугіна Н.М. Навчання дискусії на матеріалі художніх текстів у процесі вивчення англійської як другої іноземної. – Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2004. – 24 с.